

BIBLIOTEKA PRAVNOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U RIJECI

ZBORNICI

Urednik

Prof. dr. sc. Miomir Matulović

Zbornik radova/Recueil des travaux

**ZNANSTVENI SKUP "200-TA OBLJETNICA CODE CIVIL-A (1804-2004)"/
COLLOQUE SCIENTIFIQUE BICENTENAIRE DU CODE CIVIL (1804-2004)**

Glavni urednik/Editor générales

Prof. dr. sc. Dragutin Ledić

Izvršna urednica/Editor exécutive

Antonija Zubović, dipl. iur.

Nakladnik

Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Hahlić 6, Rijeka

Za nakladnika

Prof. dr. sc. Miomir Matulović

Realizacija

Glosa d.o.o. Rijeka

Grafičko uređenje

Jasminka Maržić-Kazazi

Tisak

Tipomat Staro Čiče

Naklada

200 primjeraka

ISBN 953-6081-44-X

**Zbornik radova
Recueil des travaux**

**ZNANSTVENI SKUP
"200-TA OBLJETNICA CODE CIVIL-A (1804-2004)"
COLLOQUE SCIENTIFIQUE
BICENTENAIRE DU CODE CIVIL (1804-2004)**

**Glavni urednik
Prof. dr. sc. Dragutin Ledić**

Rijeka, 2004.

Sažetak
CODE CIVIL I SOCIJALNO PRAVO

Code civil i običajno pravo (*droit commun*) u svom značenju prava civilnog društva, rezultat je Francuske revolucije, a njegova koncepcija odražava nastojanje da se sačuva stečevina. Code civil po svojoj je suvremenoj koncepciji izvanredno i jedinstveno djelo. Za razliku od ostalih zakonika, francuski Code civil nije imao uzora – osim već poznatih i primjenjivanih pravnih pravila koje je preuzeo, te se, usporedimo li ga s ostalim zakoncima iz tog razdoblja, Code civil u svakom se pogledu ističe svojom suvremenosti.

Domena socijalnog uključuje sveukupnost prava koje se odnosi na to područje. U prvom redu radi se o radnom pravu i pravu na socijalnu zaštitu što odgovara francuskom poimanju ovog područja prava.

Socijalno pravo u okviru svoja dva područja, radnog prava i prava na socijalnu zaštitu, usmjereno je na tri glavna cilja koja ga na prvi pogled udaljavaju od civilnog prava. Razlozi su tomu što za razliku od civilnog prava, socijalno pravo:

- usmjereno je prema fizičkoj i materijalnoj sigurnosti osoba,
- zaštititi u smislu pravne jednakosti,
- uključuje samo njemu svojstven element - - solidarnost. Ovaj element kolektivnog karaktera esencijalan je za socijalna pitanja.
- zahtjeva novčanu nadoknadu
- zahtjeva vezu subordinacije

Zajednički nazivnik dviju grana socijalnog prava jest solidarnost, dakle određena kolektivizacija. Cjelokupan socijalni element temelji se na solidarnosti. To ne znači jednostavan povratak na Code civil jer on ne može upravljati svim tim složenim odnosima. Socijalno pravo ima dakle svoj razlog postojanja sa svojim posebnostima i tragovima koje je ostavio u civilnom pravu.

Prof. dr. sc. Dragutin Ledić
Antonija Zubović, dipl. iur.
Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci

UDK 347.741:347(44)(094.5)

Prethodno priopćenje

OD RIMSKE EMPTIO-VENDITIO PREKO UGOVORA O PRODAJI IZ CODE CIVIL-a DO ELEKTRONIČKE PRODAJE

CONTRACTUS CONTRAHENTIBUS
LEX ESTO – SEC.
PAPINIANUS – DIGESTA, 16. 3. 24

Sažetak

Pravni posao prodaje spada u red najčešćih i najznačajnijih ugovora trgovačkoga i uopće imovinskoga prava. Gotovo je nezamislivo funkcioniranje bilo kojega gospodarstva, kako kroz dugu i bogatu povijest ljudskoga društva, tako i onoga u suvremenom svijetu, bez nazočnosti ugovora o prodaji. Zahvaljujući takvoj ulozi i značenju ovaj pravni posao vrlo rano je dobio svoje ime, svoj oblik, zakonodavno i akademsko priznanje. Ovdje će biti riječi o osnovnim značajkama ugovora o prodaji rimskoga prava poznatoga i pod imenom *emptio-venditio*, preko ugovora o prodaji kako ga uređuju francuski Code Civil i neka nacionalna zakonodavstva do najnovije elektroničke prodaje, uvijek imajući pred očima uvodno citiranu inačicu iz rimskoga prava, prijevod koje na hrvatski jezik ima značiti "neka ugovor bude zakon ugovarateljima".

Cljučne riječi: prodaja – *emptio-venditio* – Code Civil – nacionalne i međunarodne kodifikacije – elektronička prodaja

UVOD

Ugovor (franc. *contrat*, njem. *Vertrag*, engl. *contract*) je dvostrani pravni posao koji u razmjeni dobara i usluga kao dijelu pravnoga prometa čini neizbježni i najznačajniji instrument toga pravnoga prometa. Do ugovora dolazi spajanjem ponude

i prihvata ponude, koja se očitovanja ostvaruju sukladno pravnome poretku.¹ To jednako važi za obveznopravne (trgovačke) ugovore, kao i za radnopravne, nasljednopravne, stvarnopravne, međunarodne i druge ugovore.²

Povijesno posmatrajući, postoje posve sigurni dokazi kako je u starome Babilonu Hamurabijev zakonik (1958.-1916. pr. Kr.), pored ostalih ugovora, uređivao i pravni posao (kupo)prodaje. U staroj Grčkoj spominje se od ugovora koji bi mogli biti "bliski" ugovoru o prodaji samo pomorska trgovina. Za razliku od takvoga stanja u staroj Grčkoj, na području Rima najprije se pojavljuje prodaja u imenu i obliku mancipacije (*mancipatio*), što je ovisilo o tomu da li je riječ o *res Mancipi* ili pak o *res nec Mancipi*. Kasnije se pod utjecajem rasprostiranja i jačanja Rimskoga carstva te sudjelovanja peregrina u poslovnome, a to znači i pravnome prometu, javlja daleko neformalniji ugovor o prodaji pod imenom *emptio-venditio*, od kojega i počinje u ovome radu detaljnije izučavanje ugovora o prodaji do današnjih dana.

Čini se potrebitim u uvodnim porukama iz ovoga rada ukazati na pitanje autonomije volje ugovornih strana odnosno slobode ugovaranja, tj. u kojoj mjeri se radi o istima, ili barem sličnima pravnim institutima, a u kojoj mjeri, eventualno, o posve različitim i nepovezanim pojmovima odnosno pravnim institutima.³

Što bi to imalo značiti načelo autonomije volje? Prema jednim,⁴ radi se o potpunoj slobodi ugovaranja na strani ugovornih strana koja se sloboda očituje u tomu hoće li se uopće sklopiti ugovor, s kime, u kakvome obliku i s kakvim sadržajem. Međutim, postoje ograničenja što ih određeni pravni poredak, bilo da je riječ o nekom iz prošlosti, bilo da je to postojeći, recentni pravni poredak, postavlja se da bi se usuglasili položaj, prava ili interesi ugovornih strana.

Po drugima,⁵ sloboda ugovaranja proizlazi iz načela autonomije volje, jer da se nikada autonomija volje u pravnoj praksi i književnosti smatrala apsolutnom i doslovnom slobodom, jer se više-manje susreću kako javnopravne, tako i privatnopravne mjere ograničenja iste autonomije volje odnosno slobode ugovaranja (državna ograničenja, carine, porezi, trošarine, uvozne i/ili izvozne dozvole, kontingenti, režimi plaćanja, osiguranje vlastitih (deviznih) sredstava plaćanja i sl.).

¹ Bukljaš, I., Privredno pravo s osnovama prava, Zagreb, 1975., str. 259-260., navodi 10 (deset) značajki privrednih (trgovačkih) ugovora, a Vedriš, M., Klarić, P., Građansko pravo, peto izdanje, Zagreb, 2001., str. 389., ističu: "Obvezni ugovori su dvostrani pravni poslovi koji smjeraju na zasnivanje obveznopravnog odnosa".

² Baumbach – Duden – Hopt, Handelgesetzbuch, 28. Auflage, C. H. Beck, München, 1990., s. 268-272.

³ Radišić, J., Obligaciono pravo, Beograd, 1982., str. 85.

⁴ Goldštajn, A., Trgovačko ugovorno pravo (međunarodno i komparativno), Zagreb, 1991., str. 43., razlikuje autonomiju volje glede slobodnoga izbora mjerodavnoga prava, zatim pravo na isključenje (dispozitivnih) odredaba izabranoga mjerodavnoga prava i konačno pravo ugovornih strana da ugovore prosudbe ugovornoga odnosa *ex aequo et bono*.

⁵ Loza, B., Sušić, S., Ledić, D., Osnovi prava i privredno pravo, Sarajevo, 1983., str. 67-68.

Nije bez razloga ovdje u uvodu spomenuti i bitne sastojke ugovora o prodaji o kojima u suvremenoj pravnoj znanosti postoji, moglo bi se bez pretjerivanja reći jedinstveno, konsenzusom postignuto unisono stajalište. Tako se uobičajeno govori o robi (stvarima, predmetu isporuke) te o cijeni kao protučinidbi koju ima ispuniti kupac.⁶ Dosljedno tomu, glavne su obveze prodavatelja isporuka stvari, odgovornost za materijalne kao i za pravne nedostatke (evikcija), ali i garancija za ispravno funkcioniranje stvari, dok se na strani kupca redovito radi o obvezi preuzimanja stvari.⁷

1. EMPTIO VENDITIO

Kupoprodaja (*emptio venditio*⁸) se može definirati kao konsenzualni ugovor koji nastaje time što se jedna strana (prodavatelj, *venditor*) obvezuje drugoj (kupac, *emptor*) prepustiti određenu stvar, a druga strana se obvezuje prodavatelju za tu stvar platiti određeni iznos novca (*pretium*).⁹

Kao što je istaknuto već i u samoj definiciji kupoprodaje ona spada u konsenzualne kontrakte što znači da je za nastanak ugovora o kupoprodaji dovoljan običan sporazum očitovanja volja (*consensus*) stranaka. Budući da je nakon punskih ratova došlo do značajnog razvoja trgovine u kojoj su sudjelovali i peregrini, a time i do nastanka konsenzualnih kontrakata u odnosima između njih i Rimljana iz razloga što peregrinima nisu bili pristupačni formalistički poslovi staroga civilnoga prava (npr. *mancipatio*). Kupoprodaja je vrlo rano uzdignuta u kontrakte, čemu svjedoči i činjenica da je u tu skupinu svrstava poznati pravnik Q. M. Scaevola koji je živio na prijelazu iz 2. u 1. st. pr. n. e.¹⁰

Dakle, po rimskom klasičnom pravu, sklopljeni ugovor o kupoprodaji izaziva samo obveznopravne učinke, što znači da se sklapanjem ugovora još ne prenosi na

⁶ Tako u njemačkom pravu Schmidt, K., Handelsrecht, 3. Neubearbeitete Auflage, Carl Heymanns Verlag KG- Köln – Berlin- Bonn – München, 1987., s. 691-693., Larenz, K., Lehrbuch des Schuldrecht, Band I, Allgemeiner Teil, 11. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 1976., s. 57-60., a posebno kod istoga autora u istoj knjizi, ali Band II., Besonderer Teil, s. 21 i dalje.

⁷ Gorenc, V., Trgovačko pravo – ugovori, V. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2000., str. 99-103., govori zajedno o "obvezama suugovaratelja", a Vedriš, M., Klarić, P., op. cit. str. 477-478., o "obvezama stranaka", premda ih kasnije obrađuju kao "dužnosti prodavatelja" odnosno "dužnosti kupca".

⁸ Romac, A., Rimsko pravo, Pravni fakultet, Zagreb, 1998., str. 304., ističe: "Termin *emptio venditio* jest složenica koja, etimološki gledano, potječe od riječi "emo, emere", čije je značenje u starom latinskom jeziku bilo: uzeti, primiti, a tek je s vremenom, zahvaljujući razvoju ekonomskih odnosa, dobilo smisao kupovanja, kupnje. Drugi dio složenice "venditio" i sam je sastavljen od ranijeg izraza "venum dare", što znači dati na prodaju, predati za cijenu i sl. Od ta dva starinska izraza stvoren je tijekom vremena jedan – *vendere*, odnosno *venditio*."

⁹ loc. cit.

¹⁰ Ibid., str. 303.

kupca prodana stvar niti na prodavatelja kupovna (cijena). Sklopljeni ugovor o kupoprodaji bio je samo pravni razlog (*causa*) za prijenos stvari odnosno cijene (kupovnine). U tom se pogledu klasično rimsko pravo razlikovalo od većine ostalih antiknih prava, pa tako naročito i od grčkog prava, gdje je kupnja, barem na strani prodavatelja, bila uvijek realna kupnja, koja nastaje prijenosom vlasništva prodane stvari, a sam dogovor buduće kupnje bio je obvezatan tek davanjem *arrae*.¹¹

U skladu sa istaknutim činjenicama, ugovor o kupoprodaji nastaje čim su se stranke sporazumjele o bitnim elementima ugovora, a to su predmet (*res*) i cijena (*pretium*).

Vezano za stvari to mogu biti one stvari koje su u prometu: tjelesne i netjelesne (npr. nasljedstvo, tražbine i prava na tuđoj stvari), pokretne i nepokretne. Tuđe stvari također su mogle biti predmetom kupoprodaje, ali tu treba naglasiti da se sklapanjem ovoga ugovora ne dira u pravo vlasnika da tu stvar zahtijeva natrag vlasničkom tužbom (*rei vindicatio*).¹² Ujedno, predmetom kupoprodaje mogu biti i buduće stvari gdje razlikujemo *emptio spei* i *emptio rei speratae*.

U pogledu cijene (kupovnine, kupovne cijene, *pretium*) postojala su slijedeća načela:

- cijena se morala sastojati u novcu¹³ (*numerata pecunia*) u užem smislu riječi, odnosno u valuti koju je država priznala kao opće sredstvo razmjene;
- cijena je morala biti određena (*pretium certum*) ili bar određiva po nekim objektivnim, sigurnim okolnostima;
- cijena je morala biti istinita (*pretium verum*);
- cijena je morala biti u razmjeru sa vrijednošću stvari (*pretium iustum*).

Kada se govori o obvezama strana kod ugovora o kupoprodaji treba prvenstveno naglasiti da je kupoprodajni ugovor dvostrano obvezni pravni posao (*contractus bilateralis aequalis*). Na strani kupca stoji obveza plaćanja kupovne cijene, odnosno on je dužan na prodavatelja prenijeti vlasništvo novca.¹⁴ Uz navedeni iznos dužan je platiti i kamate koje otpadaju na dugovani iznos cijene računajući od trenutka kada

¹¹ Eisner, B., Horvat, M., Rimsko pravo, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1948., str. 418., naglašavaju da neki romanski zakonici, poput francuskog Code Civil-a i talijanskog Građanskog zakonika, iako se temelje na tradiciji rimskog prava, bitno se u pogledu kupnje odvajaju od istoga, jer se kod njih već samim kupoprodajnim ugovorom, dakle i bez predaje stvari, stječe vlasništvo kupljene stvari.

¹² O tome pobliže Petranović, A., *Emptor* u kupoprodaji *rei alienae*, Zbornik PFRI, Supplement, br. 1, 2001., str. 441-454.

¹³ Gai. 3, 140 i Gai. 3, 141; I. 3, 23, 2

¹⁴ Romac, op. cit. str. 307., ističe da je Justinijan u vezi s plaćanjem kupovnine unio još jednu novost odredbom da će do prijenosa vlasništva na stvari doći samo ako je kupac platio ili osigurao plaćanje cijene. Ta se odluka opravdava sličnim načelom koje je navodno sadržavao i Zakonik XII ploča, što, prema Romcu, nije vjerojatno. Ističe da je Justinijan tu primijenio stavove i praksu grčkog prava.

mu je stvar bila predana. Također, kupac je dužan prodavatelju naknaditi nužne troškove čuvanja stvari od trenutka sklapanja ugovora. Daljnja je kupčeva dužnost preuzeti kupljenu stvar (D. 19, 1, 9).

Prodavatelj je dužan: a) čuvati stvar do predaje i odgovarati za nju do trenutka predaje; b) izručiti ju kupcu, odnosno pribaviti mu mirni posjed stvari; c) nakon predaje stvari odgovarati za evikciju; d) nakon predaje jamčiti za skrivene mane i nedostatke stvari.

Kupoprodaja je u rimskom pravu ulazila u skupinu konsenzualnih kontrakata. Ona je, prema tome, nastajala običnom suglasnošću volja stranaka, a za tu suglasnost nije bio potreban neki posebni oblik (forma). Međutim, u postklasično doba¹⁵ nastao je običaj da se o sklapanju ugovora napravi pisana isprava (*instrumentum emptiois, instrumentum emptionale*) koja je, ako su stranke tako posebno ugovorile, mogla imati svojstvo i dispozitivne, a ne samo dokazne isprave.¹⁶ Uobičajeno posezanje za pisanom potvrdom usmeno sklopljene kupoprodaje bilo je regulirano Konstantinovima odredbama o stjecanju vlasništva te definitivno sankcionirano u Justinijanovoj kodifikaciji (Inst. III, 23; C. IV, 21), budući Justinijan volji stranaka prepušta odabir između usmene kupoprodaje konsenzualnog profila rimske klasike i pisanoga oblika kupoprodaje režima literarnih kontrakata.¹⁷

Također, postojao je i običaj da se prilikom sklapanja ugovora o kupoprodaji daje neki novčani iznos ili određena stvar, kao dokaz da je ugovor sklopljen. To je tzv. kapara ili *arra*. Međutim, kapara nije sačinjavala bitni element ugovora o kupoprodaji nego je imala obično samo dokaznu svrhu (*arra confirmatoria*). Ujedno je mogla poslužiti i kao odustatnina (*arra poenitentialis*).

Emptio venditio je bila zaštićena dvjema tužbama: jednom se mogao koristiti kupac – *actio empti*, a drugom prodavatelj – *actio venditi*. Pored tih tužbi javile su se i još neke tužbe poput *actio redhibitoria* i *actio quanti minoris*.¹⁸

S obzirom na važnost i raširenost ugovora o kupoprodaji relativno rano je nastala praksa da se uz kupoprodaju ugovaraju razni dodatni pakti. Oni su da bi bili valjani morali biti sklopljeni odmah, zajedno sa sklapanjem osnovnoga ugovora. Najvažniji takvi pakti jesu *lex commissoria* – sporazum na temelju kojega prodavatelj sebi pridržava pravo odustati od ugovora ako mu kupac u određenom roku ne plati kupovninu; *in diem addictio* – jest kupoprodaja s pravom prodavatelja tražiti boljega kupca; *pactum reservati dominii* – sporazum na temelju kojega prodavatelj pridržava

¹⁵ Vjerojatno pod utjecajem prakse s orijentalnih područja.

¹⁶ Romac, op. cit. str. 312.

¹⁷ Petranović, A., Položaj kupca u pravnom režimu rimske kupoprodaje (doktorska disertacija), Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996., str. 49-50.; Boras, M., Margetić, L., Rimsko pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, IV. izdanje, 1998., str. 252.

¹⁸ Petranović, A., op. cit. str. 46., naglašava da u vrijeme dok kupoprodaja nije bila priznata kao ugovor, te time nije imala posebna sredstva zaštite putem tužbi ugovornih strana, rabila su se raspoloživa sredstva zaštite: poglavito fiducija, poručanstvo te oblik stipulacije.

sebi pravo vlasništva prodane stvari i nakon njezine predaje kupcu, obično do potpune isplate cijene; *pactum displicentiae* – jest kupnja na pokus, probu tj. kupac može raskinuti ugovor ako mu se kupljena stvar ne bude dopadala; *pactum protimiseos* – daje prodavatelju pravo prvokupa ako kupac bude bilo kada prodavao stvar; *pactum de retroemendo* – sporazum kojim si prodavatelj pridržava pravo prodanu stvar natrag kupiti; *pactum de retrovendendo* – sporazum kojim si kupac pridržava pravo kupljenu stvar natrag prodati prodavatelju.¹⁹

2. UGOVOR O PRODAJI U CODE CIVIL-U IZ 1804. GODINE

Prije francuske revolucije francusko pravo u širem smislu dijelilo se je na dva sustava. Na južnom dijelu Francuske, koji otprilike pokriva 2/3 francuskog teritorija, prevladavalo je rimsko pravo u pisanome obliku (*droit écrit*). Ovo područje bilo je poznato kao *pays de droit écrit*. Na sjeveru Francuske na snazi je bilo običajno pravo (*droit coutumier*). Ovo je područje bilo poznato kao *pays de coutume*. Linija koja je razdvajala ova dva područja bila je rijeka Loire. No, međutim, ova podjela nije bila isključiva, budući da se je na jugu primjenjivalo i običajno pravo, a na sjeveru pored običajnog prava u primjeni je bilo i rimsko (pisano) pravo.²⁰

Prvi kodifikacijski propisi na području trgovačkoga prava su *Ordonnance sur la commerce* (Uredba o trgovini) iz 1673. godine te *Ordonnance sur la marine* (Uredba o pomorstvu) iz 1681. godine. Sukladno ovoj prvoj Uredbi postojala su ova trgovačka društva:

- Societes generales,
- Societes libres,
- Societes en nom collectif.

U praksi je nešto kasnije dobilo “pravo gradanstva” i societes en commandites (što ima odgovarati pojmu suvremenoga komanditnoga društva).

Valja spomenuti kako je odredbama *Ordonnance sur la commerce* po prvi put iscrpno uređen upis trgovačkih društava u trgovački registar što je imalo obvezatno značenje. Pa ipak jedna je sudska odluka iz 1729. godine pravomoćno ustvrdila kako izostanak ovoga upisa ne dovodi i do ništavosti društva.

Takvo stanje i opredjeljenje stvoriti jedinstveno zakonodavno i uopće pravno uređenje u obliku cjelovitoga pravnoga sustava isticali su potrebu kodifikacije

¹⁹ Romac, A. op. cit. str. 313.; Eisner, B. – Horvat, M., op. cit. str. 428.

²⁰ Holmberg, T., The Civil Code (The Code Napoléon) na stranici www.napoleonseries.com/articles/government/civilcode.cfm ujedno ističe da su, pored navedenoga, postojale i kraljevske ordonanse (*ordonnances du royaume*), a također su i određena područja francuskog prava, osobito bračno i obiteljsko pravo, bila pod utjecajem kanonskoga prava Katoličke crkve. Također, francuska revolucija je donijela sa sobom više od 15000 novih zakona.

francuskog prava što je i naglašeno ustavom iz 1791. godine. Nakon toga se nekoliko puta pokušalo kodificirati pravo. U ispunjenju toga cilja osobito se ističe uloga pravnik Cambacères-a koji je francuskom zakonodavcu prezentirao nekoliko nacrtu kodifikacije francuskoga prava.²¹

U kolovozu 1800. godine, nakon savjetovanja sa Jean – Baptiste Champagny-em, Napoleon Bonaparte imenuje povjerenstvo sa zadaćom izrade iscrpnoga, jednostavnoga zakonika koji može razumjeti svaki građanin čiji su članovi bili François – Denis Tronchet, Jean – Étienne – Marie Portalis, Félix – Julien – Jean Bigot de Préameneu, Jacques Maleville.²²

Od mjeseca ožujka 1803. godine do 21. ožujka 1804. godine 36 zakona građanskog prava spojeno je u jedan jedini Zakonik, koji je sadržavao 2281 članak, pod imenom “Francuski građanski zakonik” (Code Civil des Français).²³

Ovaj Građanski zakonik (3. rujna 1807. godine Code Civil mijenja naziv u “Code Napoléon”²⁴) sastoji se od uvodne glave i tri knjige, pa je shodno uzorima iz rimskoga prava najispravnije govoriti o prvoj knjizi “O osobama” (čl. 7-515), drugoj knjizi “O vlasništvu i različitim oblicima vlasništva” (čl. 516-710) te trećoj knjizi “O različitim načinima stjecanja vlasništva” (čl. 711-2281).

Zakonik počinje sa uvodnom glavom koja nosi naslov “O proglašenju, učincima i primjeni prava općenito”, gdje se ideološki prve riječi Zakonika pojavljuju u zasebnom dokumentu, članku 4. Deklaracije o pravima čovjeka i građanina iz 1791. godine: “Izvršavanje prirodnih prava svakoga građanina nema ograničenja osim onih koja osiguravaju ostalim članovima zajednice uživanje istih takvih prava. Takva ograničenja mogu se propisati samo zakonom.”

Ugovor o prodaji uređen je u trećoj knjizi Code Civil-a koja nosi naslov “O različitim načinima stjecanja vlasništva”, gdje je VI. naslov (“O prodaji”) detaljno posvećen ugovoru o prodaji. Navedene odredbe donesene su 06. ožujka 1804. godine, a javno su obznanjene (proglašene) 16. ožujka iste godine. Odredbe o ugovoru o

²¹ Koranyi, K., Powszechna Historia Prava, PWN (Panstwowe Wydawnictwo Naukowe), Warszawa, 1976., str. 344.

²² Herold, C. J., The age of Napoleon, American Heritage Publishing Co., Inc., New York, 1963., str. 146-147; Polonia w Portugalii, Dzielo wieksze od bitew, na stranici www.actionglob.pt/RP_kodeks_napoleona.htm gdje se ističe da je u radu povjerenstva sudjelovao Cambacères kao i sam Napoleon poznat po nevjerovatno brzom i energičnom djelovanju. Događalo se da je samo jednom riječju Napoleon prekidao dugačke rasprave među pravnicima.

²³ Gayet, L., Napoleon, dio I., Zagreb, 1944., str. 110.

²⁴ Povelje iz 1814. i 1830. godine vraćaju prvi naziv, ali dekretom od 27. ožujka 1852. godine “radi povijesne istine” vraćen je naziv “Code Napoléon”, iako je od 1870. godine u uporabi naziv “Code Civil”. Taj dekret iz 1852. godine nikada nije stavljen izvan snage, dakle, formalno Francuski građanski zakonik i nadalje je Napoleonov zakonik (“Code Napoléon”). Više u članku Polonia w Portugalii, op. cit.; Bujniewicz, N., Code Civil des Français – Kodeks Napoleona, na stranici www.napoleon.gery.pl/varia/kodeks.php

prodaji nalaze se u člancima od 1582. do 1701. Iz velikog broja pravnih normi koje su posvećene ugovoru o prodaji izvodi se njegova važnost za Francusku kao i ostale dijelove svijeta u kojima se neposredno primjenjivao Francuski građanski zakonik ili je pak imao posredni utjecaj na nastanak zakonodavstva u brojnim zemljama svijeta.

Da bi se govorilo o ugovoru o prodaji potrebno je naglasiti i važnost odredbi koje se nalaze u člancima od 1101. do 1369. Code Civil-a koje inače nose naslov "O ugovorima ili ugovornim odredbama općenito", a koje su donesene 07. veljače 1804. godine te javno obznanjene (proglašene) 17. veljače iste godine.

Dakle, već u prvom članku koji se nalazi u naslovu VI. ("O prodaji") treće knjige Code Civil-a ističe se da je "prodaja sporazum kojim je jedna osoba obvezana predati stvar, a druga osoba platiti za nju cijenu."²⁵ Prema članku 1583. prodaja je "perfektna između ugovornih strana i kupac je u odnosu na prodavatelja stekao po samome zakonu vlasništvo čim je postignut sporazum o predmetu i cijeni, makar stvar još nije predana ni cijena plaćena."²⁶

Vežano za prijenos vlasništva kod ugovora o prodaji potrebno je razlikovati prodaju stvari koje nisu individualizirane npr. prodaju generičke stvari, ali ne u okviru jedne skupine (*en bloc*) i prodaju individualizirane skupine stvari. Kada se radi o prodaji stvari koje nisu individualizirane odnosno za koje je potrebno da se prije prodaje važu, broje i mjere, one ostaju u vlasništvu prodavatelja sve dok ne budu izvagane, izbrojene ili izmjerene. S druge strane, kada se radi o prodaji određene (individualizirane) skupine stvari, vlasništvo i rizik prelaze na kupca u trenutku sklapanja ugovora o prodaji ("prodaja je perfektna") "iako roba mora biti izvagana, izbrojena ili izmjerena radi utvrđivanja ukupne cijene".²⁷

Značenje Code Civil-a i njegovo ulaženje u sve pore života Francuske na početku 19. stoljeća vidljivo je pored ostaloga i iz odredbe kojom se uređuje prodaja vina i ulja gdje stoji da ugovor o prodaji nije sklopljen sve dok kupac nije kušao ili odobrio kupnju odnosnog vina ili ulja.²⁸

Vežano za cijenu, valja istaknuti da ona mora biti određena od strane ugovornih strana. Međutim, one mogu prepustiti određenje cijene trećoj osobi, ali ako treća osoba neće ili ne može odrediti visinu cijene, neće doći do sklapanja ugovora o prodaji. Navedenom odredbom ističe se važnost cijene kao bitnog elementa ugovora o prodaji (*essentialia negotii*).

²⁵ Čl. 1582. Code Civil-a

²⁶ Čl. 1583. Code Civil-a glasi: "Elle est parfaite entre les parties et la propriété est acquise de droit à l'acheteur à l'égard du vendeur dès qu'on est convenu de la chose et du prix, quoique la chose n'ait pas encore été livrée ni le prix payé."

²⁷ Čl. 1586. Code Civil-a; više o problematici prijelaza rizika kod ugovora o prodaji vidjeti Česić, Z., Prijelaz rizika u međunarodnim ugovorima o prodaji (doktorska disertacija), Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2004.

²⁸ Čl. 1587. Code Civil-a

Prema članku 1593. Code Civil-a sve troškove prodaje snosi kupac.

U drugoj glavi VI. naslova treće knjige Code Civil-a koja nosi naslov "Tko može kupovati ili prodavati" uređuje se pitanje subjekata koji se mogu pojaviti bilo na strani kupca, bilo prodavatelja. U članku 1594. Code Civil-a na općeniti način su određene osobe koje se mogu pojaviti u navedenim ulogama. To mogu biti sve osobe kojima to nije zabranjeno zakonom. Međutim, potrebno je istaknuti odredbu prema kojoj ugovor o prodaji ne mogu sklopiti bračni drugovi, osim glede izričito propisanih iznimaka.²⁹ Također se propisuje zabrana određenim osobama pojaviti se u ulozi kupca, bilo neposredno ili posredno, pod prijetnjom ništavosti ugovora. Kao kupci ne mogu se pojaviti:

1. skrbnici nad određenom imovinom glede kupnje imovine nad kojom imaju skrbništvo;
2. upravitelji dobara koje su ovlašteni prodati;
3. upravitelji imovine komune i javnih zgrada povjerene njima na upravljanje (brigu, skrb);
4. javni službenici glede kupnje nacionalne imovine čija se prodaja vrši prema njihovoj odluci.

Vežano za predmet ugovora o prodaji, u članku 1598. Code Civil-a nalazi se odredba koja na općeniti način određuje da svaka stvar koja je u prometu može biti prodana ukoliko to nije posebnim zakonom zabranjeno. Prodaja tuđe stvari je ništava te ujedno može biti temelj za naknadu štete kada kupac nije znao za činjenicu da stvar pripada trećoj osobi. Također, ako je u trenutku prodaje stvar u cijelosti propala, prodaja je ništava. No međutim, ukoliko je propao samo dio stvari kupac ima pravo izabrati da li će odustati od prodaje ili tražiti da se odredi nova cijena.

Glede obveza prodavatelja treba naglasiti da su njima posvećene odredbe od članka 1602. do članka 1649. Code Civil-a. Prodavatelj je obvezan postupiti u skladu sa dvije osnovne obveze. Jedna je usmjerena na predaju stvari kupcu, a druga na odgovornost za stvar koju prodaje. Obveza predaje nekretnina ispunjena je od strane prodavatelja kada je predao ključeve glede građevine ili kada je prenio osnovu stjecanja nad imovinom. Obveza predaje pokretnine je ispunjena bilo stvarnim prijenosom istih ili predajom ključeva građevine gdje se iste nalaze ili samom suglasnošću ugovornih strana ako prijenos nije moguć u trenutku prodaje ili ako ih kupac već ima u svom posjedu po drugoj osnovi. Obveza predaje netjelesnih stvari je ispunjena bilo prepuštanjem osnove za stjecanje istih ili sa uporabom (korištenjem) tih prava od strane kupca, a uz suglasnost prodavatelja.³⁰

²⁹ Navedene iznimke izričito su nabrojane u članku 1595. Code Civil-a.

³⁰ Čl. 1605., 1606. i 1607. Code Civil-a.

Troškovi predaje stvari idu na teret prodavatelja ukoliko nije drukčije ugovoreno.³¹

Što se tiče mjesta isporuke stvari, ona mora biti učinjena u mjestu gdje se u vrijeme prodaje nalazila stvar, osim ako nije drukčije ugovoreno. S obzirom na vrijeme isporuke, značajna je odredba članka 1610. Code Civil-a gdje stoji da ukoliko prodavatelj ne isporuči stvar na vrijeme kupac ima pravo opozvati prodaju ili ući u posjed stvari ako je do neisporuke na vrijeme došlo u cijelosti zbog ponašanja prodavatelja. U svim ovim slučajevima prodavatelj je odgovoran za štetu ako je ona nastala kupcu zbog neisporuke stvari na vrijeme.

Prodavatelj odgovara za materijalne i pravne nedostatke na prodanoj stvari. Odredbe o tomu nalaze se u Code Civil-u u člancima od 1625. do 1649.³² Indikativna je odredba prema kojoj prodavatelj ne odgovara za materijalne nedostatke stvari ako se u ulozi prodavatelja javlja tijelo državne vlasti.³³

Obveze kupca uređene su odredbama od članka 1650. do članka 1657. Code Civil-a. Temeljna obveza kupca usmjerena je na plaćanje cijene u vrijeme i mjestu koji su naznačeni u ugovoru o prodaji. Ukoliko drukčije nije ugovoreno kupac je dužan platiti cijenu u trenutku kada se obavlja predaja stvari i u mjestu predaje stvari. Ukoliko kupac ne bi platio cijenu prodavatelj je ovlašten zahtijevati raskid ugovora.³⁴

Glava VI. naslova VI. treće knjige Code Civil-a nosi naslov "O ništavosti i pobjonosti prodaje". Odjeljak 1. navedene glave regulira pravo nazadkupnje kada prodavatelj zadržava pravo ponovo kupiti prodanu stvar uz naknadu osnovne cijene te nužnih i korisnih troškova kao i onih koji su doveli do povećanja vrijednosti imovine sve do iznosa tog povećanja. On ne može stupiti u posjed stvari sve dok ne ispuni sve navedene obveze. Pravo nazadkupnje ne može se ugovoriti za razdoblje duže od pet godina, a također ni sudac ne može odobriti rok duži od navedenoga.³⁵ Pravo

³¹ Čl. 1608. Code Civil-a.

³² U čl. 1625. Code Civil-a stoji općenita odredba prema kojoj se izričito navodi da je odgovornost prodavatelja prema kupcu usmjerena na dvije točke: jedna je miran posjed prodane stvari, a druga se odnosi na skrivene nedostatke stvari ili one nedostatke koji dovode do ništavosti prodaje.

³³ Čl. 1649. Code Civil-a.

³⁴ U čl. 1655. Code Civil-a predviđena je mogućnost raskida ugovora o prodaji nekretnina odmah ukoliko prodavatelju prijeti opasnost od gubitka stvari i cijene. Ukoliko takva opasnost ne postoji sudac može kupcu odobriti odgodu plaćanja čija je duljina ovisna o okolnostima. Ukoliko u odobrenom intervalu ne bi platio ugovor o prodaji će se raskinuti. Međutim, ukoliko je u trenutku sklapanja ugovora o prodaji nekretnina ugovoreno da ukoliko kupac ne plati na vrijeme ugovor o prodaji će se raskinuti, kupac bez obzira na to može i nakon protjeka ugovorenog roka plaćanja platiti sve dok ne bude tužen, ali nakon podizanja tužbe sudac mu ne može više odobriti odgodu. Kod prodaje pokretina ukoliko kupac ne bi platio na vrijeme ugovor bi bio raskinut odmah bez pozivanja na sud te bi se istekom ugovorenog roka prodana stvar uzimala kupcu iz posjeda.

³⁵ Hrvatski Zakon o obveznim odnosima poznaje samo, u okviru "slučajeva prodaje s naročitim pogodbama" jedino "prodaju s pravom prvokupa" (čl. 527-533), dok Vedriš, M., Klarić, P., op. cit. str. 479., uz ovaj oblik prodaje spominju i "nazadkupnju" i "nazadprodaju"

nazadkupnje prodavatelj može istaknuti i prema novom stjecatelju čak i ako u novom ugovoru nije ništa naznačeno.

Drugi odjeljak VI. glave sadrži odredbe o nevaljanosti prodaje zbog oštećenja u cijeni. Zanimljiva je odredba članka 1674. Code Civil-a prema kojoj prodavatelj može zahtijevati proglašenje nevaljalim ugovora o prodaji ukoliko je oštećen za više od 7/12 iznosa cijene nekretnine čak i ukoliko se u ugovoru izričito odrekao toga prava. Za procjenu da li je nastala šteta zbog iznosa cijene koji ne odgovara stvarnoj vrijednosti stvari za više od 7/12 iznosa cijene mjerodavno je stanje stvari i njena vrijednost u trenutku prodaje.

Glava VII. sadrži odredbe o javnoj prodaji (aukciji). U člancima 1686. do 1688. Code Civil-a uređeno je pitanje razvrtnuća suvlasništva prodajom stvari na javnoj dražbi.

Konačno glava VIII. koja je ujedno i posljednja glava posvećena ugovoru o prodaji uređuje prijenos tražbina i ostalih netjelesnih stvari.³⁶ Prijenos se obavlja cesijom pravnoga posla koji je i osnova tražbine.

3. KRATAK PRIKAZ UGOVORA O PRODAJI U NACIONALNIM KODIFIKACIJAMA

Austrijski Opći građanski zakonik (*ABGB-Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*) iz 1811. godine jedan je od najstarijih kodifikacija građanskog prava čiji su autori bili poznati sa postupkom kodifikacije u Francuskoj i pod njenim velikim utjecajem.³⁷ Ovaj se Zakonik sastoji od 1502 paragrafa podijeljenih u dva dijela. Prvi dio nosi naslov "O pravu osoba", a drugi "O pravu na stvari" time da se u prvome razdjelu govori o pravima na stvarima, dok drugi razdio uređuje "osobna prava na stvarima". Stupio je na snagu 1. siječnja 1812. godine.

Patentom od 29. studenoga 1852. godine proglašen je Opći austrijski građanski zakonik u kraljevinama Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji, serbskoj Vojvodovini i tamiškom Banatu, a koji se prema § 1. primjenjuje od 01. svibnja 1853. godine.

24. poglavlje drugog dijela Općeg austrijskog građanskog zakonika (dalje: OGZ) nosi naslov "O kupovnoj pogodbi" kojoj su posvećene odredbe od § 1053. do 1089. Već u prvim odredbama OGZ-a naglašava se da vlasništvo prelazi na kupca tek onda kada prodana stvar bude predana kupcu.³⁸ Vezano za cijenu kao bitan element ugovora

³⁶ Navedenoj glavi posvećeno je 13 članaka (od članka 1689. do 1701. Code Civil-a)

³⁷ Godine 1801. zakonodavno povjerenstvo čiji je predsjednik do 1809. godine bio Count Rottenhann, a nakon njega von Haan započelo je s unošenjem novina u pravni poredak Austrije. Osobito se ističe djelovanje Franza von Zeillera kao "duhovnog vođe" u donošenju novog zakona.

³⁸ Vuković, M., Pravila građanskih zakona, Zagreb, 1961., str. 828., upućuje na pojam ugovora o prodaji koju ovaj autor označuje kupoprodajom (*emptio venditio*), a evo teksta iz § 1053. OGZ-a: "Kupovnom pogodbom ustupa se drugomu kakova stvar za neku određenu summu novaca. Ova pogodba ide isto kao promjena među naslove, kojima se teče vlasnost. Stećenje biva onda tek, kada se preda stvar kupljena. Dok stvar nije predana, prodavalac zadržava pravo vlasnosti."

o prodaji potrebno je istaknuti odredbe od § 1054. do 1060. OGZ-a gdje se ističe da se cijena treba sastojati u gotovu novcu, treba biti određena i ne smije biti protuzakonita. Značajna je odredba OGZ-a prema kojoj je kupac dužan odmah u trenutku isporuke odnosno primitka stvari platiti kupovnu cijenu inače mu je prodavatelj nije dužan predati.³⁹ Međutim, dopušteno je i odstupanje od navedene odredbe kada se govori o "prodaji stvari na vjeru". OGZ razlikuje i slijedeće vrste prodaje: nazadkupnja, nazadprodaja, prodaja sa pravom prvokupa, prodaja na ogled (probu), prodaja pod priuzdržskom boljega kupca i nalog prodaje.⁴⁰

Njemački građanski zakonik (*BGB – Bürgerliches Gesetzbuch*) donesen je 1896. godine, a u primjeni je od 1900. godine.⁴¹ Sastoji se od 5 knjiga. U glavi 7. druge knjige govori se o ugovoru o kupnji, konkretno od § 433. do 515. BGB-a. U 1. stavku § 433. BGB-a dana je definicija ugovora o kupnji prema kojoj se prodavatelj obvezuje stvar predati kupcu i prenijeti mu vlasništvo nad stvari.⁴²

Prema BGB-u da bi se prenijelo pravo vlasništva zahtijeva se čin predaje stvari koja se pojavljuje glavnom obvezom prodavatelja iz ugovora o kupnji. Tako npr. postoji suštinska razlika između ugovora o kupnji iz § 433. BGB-a i predaje stvari (*Übergabe*) iz § 929. BGB-a, koja predstavlja pravni posao neovisan o valjanosti ugovora o prodaji.⁴³

BGB od § 459. do 493. regulira prodavateljevo jamstvo radi nedostataka stvari gdje se prema § 459. BGB-a temelj jamstva za nedostatke stvari vezuje za vrijeme prelaska rizika na kupca u pogledu vrijednosti i valjanosti stvari što je za naznačenu uporabu uobičajeno ili ugovorom očekivano. Međutim, ukoliko je kupac znao u vrijeme sklapanja ugovora za nedostatak, prodavatelj neće odgovarati osim ako je on garantirao da stvar nema nedostatak, ili ga je prešutio.⁴⁴

Prema § 434. BGB-a prodavatelj je u obvezi pribaviti prodanu stvar slobodnu od prava koje bi treći mogli prema kupcu valjano učiniti.⁴⁵

³⁹ Posilović, S., *Opći austrijski građanski zakonik, četvrto popravljeno i popunjeno izdanje*, Zagreb, 1920., str. 411., obvezu iz § 1062. OGZ-a koja glasi: "Kupac nasuprot treba da primi stvar odmah ili u vrijeme ugovoreno, i u isto doba treba da isplati cijenu u gotovu novcu; inače prodavalac ima pravo ne predati mu stvar" veže uz predaju stvari "ukoliko je ona primjerena ugovoru".

⁴⁰ Posilović, S., op. cit. str. 408., u slučaju dvojbe kako ga je sklopio trgovac očituje se u prilog da on spada "k tjeranju obrta trgovačkog".

⁴¹ Palandt, *Bürgerliches Gesetzbuch*, 20. Auflage, C. H. Beck Verlags Buchhandlung, München und Berlin, 1961., s. 5-6., ističe kako je prijedlog zakona bio kritiziran na način da je previše romanistički, doktrinarni, protivan njemačkoj tradiciji.

⁴² Sama se predaja, prema § 854. st. 1. BGB-a, određuje kao pribavljanje neposrednog posjeda (*unmittelbarer Besitz*), koji se stječe ostvarivanjem "stvarne vlasti nad stvari".

⁴³ Ledić, D., *Kontrola općih uvjeta poslovanja kod ugovora o prodaji (doktorska disertacija)*, Banjaluka, 1983., str. 71., gdje se ističe i stajalište Palandt, op. cit. s. 873.

⁴⁴ Erman, W., *Zu den Rechten des Stückkäufers aus Mängeln der Sache*, *Juristenzeitung*, 2/1960, s. 42.

⁴⁵ Larenz, K., *Lehrbuch des Schuldrechts, Band II., Besonderer Teil, 11. Auflage*, Verlag C. H. Beck, München, 1997., s. 59.

S druge strane, kupac je u obvezi platiti cijenu i preuzeti kupljenu stvar.⁴⁶

U § 494. – 514. BGB-a sadržane su odredbe o posebnim vrstama prodaje. Tako BGB razlikuje prodaju po uzorku, prodaju na probu (§ 494-496. BGB-a), nazadkupnju (§ 497-503. BGB-a), pravo prvokupa (§ 504-514. BGB-a).⁴⁷

Jedna od najznačajnijih kodifikacija 19. stoljeća, *Code Civil des Français*, imala je značajan utjecaj i na kodifikaciju talijanskog prava. Godine 1859. sastavljena su dva povjerenstva za donošenje novog Građanskog zakonika koji je objavljen u travnju 1865. godine. U talijanskom Građanskom zakoniku iz 1865. godine usvojena su sva osnovna načela francuskog Građanskog zakonika glede prava privatnoga vlasništva, jednakosti građana pred zakonom, načela autonomije volje pojedinaca u svim imovinsko-pravnim odnosima i sl.

S vremenom uslijed velikih društvenih promjena, stupanjem industrijskog proletarijata na društvenu scenu, postavljeno je i pitanje reformi u zakonodavstvu. Posebnim kraljevskim dekretom iz 1917. godine imenovano je povjerenstvo, kojim je predsjedao Vittorio Scialoja, sa zadatkom pripremiti projekt novoga talijanskog Građanskog zakonika. Ono što je posebno karakteriziralo novi talijanski Građanski zakonik je unifikacija građanskog i trgovačkog prava.

Codice Civile Italiano (dalje: CCE) donesen je 16. ožujka 1942. godine,⁴⁸ a sastoji se od 6 knjiga. Četvrta knjiga ("*Delle obbligazioni*"), konkretno naslov III. ("*Dei singoli contratti*"), glava I., sadrži odredbe ugovora o prodaji – "*Della vendita*" (čl. 1470-1547. CCE). Vezano za konkretni ugovor značajne su i odredbe CCE od čl. 1173-1320. koje govore općenito o obvezama te od čl. 1321-1469. CCE koje govore općenito o ugovorima.

U čl. 1470. CCE dana je definicija ugovora o prodaji na način da je to ugovor koji ima za cilj prijenos vlasništva određene stvari ili prijenos nekoga drugoga prava uz isplatu cijene. Talijansko pravo spada u skupinu prava koja u vezi prijelaza vlasništva sa prodavatelja na kupca potpada pod ista načela kao i francusko pravo, što znači da se vlasništvo stječe kada je ugovor sklopljen.⁴⁹ U talijanskoj se pravnoj literaturi ističe kako se prodaja kod koje vlasništvo prelazi u trenutku suglasnosti volje ugovornih strana naziva prodaja sa stvarnopravnim učinkom (*vendita reale*).⁵⁰ Međutim, neposredno stvarnopravno djelovanje predstavlja samo pravilo koje se odnosi na prodaju individualno određenih stvari ili određene mase stvari. U prodaji kojoj

⁴⁶ Ledić, D., op. cit. str. 116., ističe da iako njemački BGB u § 433. st. 2. među osnovne ugovorne obveze kupca navodi i preuzimanje kupljene stvari, radi se o obvezi suradnje koju kupac duguje u ostvarenju istovjetnog uspjeha. Da li će u tom slučaju prevagnuti vjerovnička ili dužnička uloga, odlučiti će svrha ugovora.

⁴⁷ Larenz, K., op. cit. str. 118. i dalje.

⁴⁸ *Gazzetta Ufficiale* n. 79 od 4. travnja 1942. godine

⁴⁹ Ćesić, Z., op. cit. str. 72.

⁵⁰ Trabucchi, A., *Istituzioni di diritto civile*, 24. ediz., CEDAM, Padova, 1980., p. 708.

predmet nisu individualno određene stvari ili određena masa stvari vlasništvo prelazi u jednom kasnijem trenutku nakon sklapanja ugovora, te se naziva prodaja s obveznopравnim djelovanjem (*vendite obligatorie*).⁵¹

Od čl. 1476-1497. CCe ističu se obveze prodavatelja koje su usmjerene na isporuku stvari te odgovornost za materijalne i pravne nedostatke na stvari. Obveze kupca regulirane su čl. 1498. i 1499. CCe i usmjerene su na preuzimanje stvari i plaćanje cijene.

U CCe su pored općih odredaba ugovora o prodaji sadržane zasebno i odredbe o prodaji pokretnina (čl. 1510-1536. CCe), odredbe o prodaji nekretnina (čl. 1537-1541. CCe) te odredbe o prodaji naslijeđenih stvari i prava (čl. 1542-1547. CCe)

4. UREĐENJE UGOVORA O PRODAJI U ZAKONU O OBVEZNIM ODNOSIMA

Još za vremena bivše FNRJ, u siječnju 1960. godine, dana je inicijativa za izradu prednacrtu "Zakonika o obligacijama i ugovorima" čije je povjerenstvo koje su sačinjavali stručnjaci iz građanskog (obligacionog) i trgovačkog (privrednog) prava imalo zadatak prikupiti i obraditi materijale iz poredbenog prava, sudske prakse i pravne teorije potrebnog za njegovu izradu.⁵²

Do donošenja Zakona o obveznim odnosima (dalje: ZOO) jedini izvor privrednog (trgovačkog) ugovornog prava u nas bile su Opće uzance za promet robom.⁵³ Zakon je preuzeo u cijelosti ili u nešto izmijenjenom tekstu veliki broj uzanci.

Prvi problem koji se je javio već na početku izrade Zakona bio je vezan za pitanje da li će i trgovački odnosi biti regulirani odnosnim zakonskim tekstom. Sa određenim manjim rezervama u Zakonu o obveznim odnosima iz 1978. godine prihvaćena je koncepcija jedinstvenog teksta.⁵⁴ V. Kapor ističe da je jedinstvo provedeno na način da su pravila iz trgovačkog (privrednog) prometa usvojena i za građanskopravni promet. Međutim, dalje ističe da postoje i izvjesni ugovori koji se pojavljuju samo u trgovačkom prometu (npr. ugovor o trgovačkom zastupanju, posredovanju i dr.) kao i mješoviti ugovori sa stajališta područja ili grane prava npr. ugovor o prodaji.⁵⁵

⁵¹ loc. cit.

⁵² Đurović, R., Obligacioni zakon i jedinstvo obligacionog i privrednog prava, Zakon o obligacionim odnosima (1978-1988.), Knjiga o desetogodišnjici, II. tom, Pravni život, Beograd, 1988. str. 59.

⁵³ Goldštajn, A., op. cit. str. XIII., koji naglašava da je to bio period od 24 godine.

⁵⁴ Navedena koncepcija izričito je istaknuta u čl. 25. Zakona o obveznim odnosima iz 1978. godine.

⁵⁵ Kapor, V., Komentar Zakona o obligacionim odnosima, Savremena administracija, Beograd, 1980., str. 99.

Zakon je bio, uz ostalo, inspiriran i Jednoobraznim (jedinstvenim) zakonima o međunarodnoj prodaji (ULFIS i ULIS) koji su bili prihvaćeni na diplomatskoj konferenciji održanoj u Haagu 1964. godine.

Zakon o obveznim odnosima preuzet je u pozitivno zakonodavstvo Republike Hrvatske 1991. godine (NN 53/91 od 8. 10. 1991.). Njime nije preuzet samo prvotni tekst Zakona nego i njegove izmjene i dopune učinjene do trenutka preuzimanja, a određene odredbe Zakona su stavljene van snage,⁵⁶ dok su neke druge promijenjene.⁵⁷

U Zakonu o obveznim odnosima,⁵⁸ koji čini pozitivno pravo Republike Hrvatske, ugovor o prodaji uređen je u glavi VII. od čl. 454. do čl. 551. U čl. 454. st. 1. ZOO dana je definicija ugovora o prodaji gdje stoji: "Ugovorom o prodaji obvezuje se prodavatelj da stvar koju prodaje preda kupcu tako da kupac stekne pravo raspolaganja odnosno pravo vlasništva, a kupac se obvezuje da prodavatelju platiti cijenu." Navedenom je definicijom izričito istaknut dvostranoobvezni karakter pri čemu su istaknute samo osnovne obveze prodavatelja i kupca.⁵⁹ Samim sklapanjem ugovora o prodaji kupac ne stječe vlasništvo na određenoj stvari, već taj ugovor predstavlja pravnu osnovu (*titulus*) za stjecanje vlasništva. Tek izvršenjem ugovora, odnosno predajom stvari stječe se vlasništvo. Zaključenjem ugovora o prodaji kupac je stekao obveznopравni zahtjev prema prodavatelju na predaju stvari.⁶⁰

Budući da je prodaja najčešći posao svakodnevnog života nastoji se u svakomu pravnomu poretku omogućiti brzo i lako sklapanje takvog ugovora, stoga je za prodaju glede oblika usvojeno načelo neformalnosti. Međutim, ipak ima slučajeva kada se zbog posebnih razloga zahtijeva da ugovor o prodaji bude sklopljen u pisanom obliku.⁶¹

Jedno od važnih pitanja koje se postavlja kod izvršenja ugovora o prodaji je pitanje prijelaza rizika za slučajnu propast ili oštećenje stvari. Formulacijom čl. 456. ZOO naš pravni poredak svrstao se je u one pravne poretku koji prijenos rizika vezuju za predaju stvari kupcu.⁶² Iznimka je predviđena u slučaju kada se kupac nalazi u zakašnjenju (čl. 457. ZOO).

⁵⁶ Vidi čl. 3. Zakona o preuzimanju Zakona o obveznim odnosima, NN 53/91

⁵⁷ Vidi čl. 4-26. Zakona o preuzimanju Zakona o obveznim odnosima, NN 53/91

⁵⁸ NN 53/91, 73/91, 58/93, 111/93, 3/94, 107/95, 7/96, 91/96, 112/99, 129/00, 88/01

⁵⁹ Bukljaš, I. – Vizner, B., Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, 3. knjiga, Zagreb, 1979., str. 1503., izričito naglašavaju da definicija ne obuhvaća kupčevu obvezu da preuzme stvar.

⁶⁰ Čuveljak, J., Ugovor o prodaji – prijelaz rizika, bitni sastojci ugovora, predaja stvari, Hrvatska pravna revija, 4/2002., str. 26.

⁶¹ Čl. 455. ZOO gdje se uređuje ugovor o prodaji nekretnina te čl. 543. ZOO koji uređuje prodaju s obročnim otplatama cijene

⁶² O tome više vidjeti kod Ćesić, Z., op. cit. kao i Mojević, N., Prelaz rizika kod kupoprodajnog ugovora, Sarajevo, 1988.

Bitne sastojke ugovora o prodaji (*essentialia negotii*) čine predmet i cijena. Kao objekti prodaje mogu se pojaviti stvari, prava i imovina. Stvari moraju biti u prometu (*res in commercio*), a u suprotnom bi ugovor bio ništav. Također stvar mora biti određena (*res certa*) ili barem određiva. Ako je u trenutku sklapanja ugovora o prodaji propala već postojeća stvar o kojoj su se stranke sporazumjele, ugovor je ništav.⁶³ Prema ZOO valjana je kupnja buduće stvari.⁶⁴ Prava također mogu biti objekti ugovora o prodaji, s time da se prodavati odnosno kupovati mogu samo imovinska prava i to ako nisu strogo osobna.⁶⁵

Cijena kao bitan element ugovora o prodaji može se definirati kao vrijednost stvari izražena u novcu. Za kupovnu cijenu zahtijevaju se slijedeće tri karakteristike:

1. Cijena mora biti izražena u novcu. Kada cijena nije izražena u novcu, već u nekim drugim stvarima onda je sklopljen ugovor o zamjeni, a ne ugovor o prodaji.⁶⁶
2. Cijena mora biti određena ili određiva, u protivnom je ugovor ništav. Iznimku predstavlja ugovor o prodaji u privredi (trgovački ugovor) koji zbog neodređenosti odnosno neodredivosti cijene neće biti ništav jer će kupac u tom slučaju platiti cijenu koju je prodavatelj redovno naplaćivao u vrijeme sklapanja ugovora, a kad te cijene nema, razumnu cijenu.⁶⁷
3. Cijena ne smije biti protuzakonita, odnosno ako je cijena određena propisom pa se ugovori viša cijena, ugovor je valjan, samo važi propisana, a ne ugovorena cijena (čl. 463. ZOO). Ova odredba stipulirana je *in favorem* kupca.

Ugovor o prodaji kao dvostranoobvezni pravni posao izaziva obveze kod obiju ugovornih strana pri čemu obveze jedne strane odgovaraju pravima druge strane, stoga razlikujemo obveze prodavatelja koje su stipulirane od čl. 467. do 515. ZOO-a od obveza kupca koje su određene od čl. 516. do 519. ZOO-a.

Obveze prodavatelja mogu se podijeliti u dvije grupe: obveze do trenutka predaje i obveze nakon izvršene predaje.⁶⁸ Obveze prodavatelja do trenutka predaje su njegova

⁶³ Čl. 459. ZOO, međutim ako je stvar samo djelomično propala kupac može raskinuti ugovor ili ostati pri njemu uz razmjerno sniženje cijene.

⁶⁴ Riječ je o kupnji nadanih stvari (*emptio rei speratae*) u kojemu slučaju kupac nije dužan platiti cijenu ako stvar ne nastane. Međutim, kupac može pristati na bezuvjetnu kupnju buduće stvari i platiti cijenu makar stvar ne nastane ili nastane u manjoj količini od očekivane gdje se radi o kupnji nade (*emptio spei*).

⁶⁵ Vedriš, M., Klarić, P., op. cit. str. 475., Gorenc, V., op. cit. str. 89., gdje ističe da je navedenoj odredbi ZOO-a analogna odredba par. 433. BGB-a.

⁶⁶ Ako se činidba jedne strane sastoji djelomično u novcu, a djelomično u stvarima radi se o ugovoru o prodaji samo onda ako je cijena (novac) jednaka ili veća od vrijednosti stvari.

⁶⁷ Prema čl. 462. ZOO pod razumnom cijenom smatra se tekuća cijena u vrijeme sklapanja ugovora, a ako se ona ne može utvrditi onda cijena koju utvrđuje sud prema okolnostima slučaja.

⁶⁸ Vedriš, M., Klarić, P., op. cit. str. 477.

dužnost brižljivog čuvanja stvari⁶⁹ te predaja stvari kupcu u vrijeme i na mjestu predviđenom u ugovoru.⁷⁰ U obveze prodavatelja nakon predaje spada njegova odgovornost za materijalne⁷¹ (čl. 478.-507. ZOO) i pravne nedostatke stvari (čl. 508.-515. ZOO). S druge strane, kupac je dužan preuzeti stvar (čl. 519. ZOO) i platiti cijenu u vrijeme i na mjestu određenom u ugovoru (čl. 516.-518. ZOO).

ZOO razlikuje određene oblike ugovora o prodaji s posebnim pogodbama kao što su: prodaja s pravom prvokupa (čl. 527.-533. ZOO), kupnja na pokus (čl. 534.-537. ZOO), prodaja po uzorku ili modelu (čl. 538. ZOO), prodaja sa specifikacijom (čl. 539. ZOO), prodaja sa zadržanjem prava raspolaganja odnosno prava vlasništva (čl. 540.-541. ZOO), prodaja s obročnim otplatama cijene (čl. 542.-551. ZOO).⁷²

Budući je kao jedan od ciljeva Republike Hrvatske postavljen ulazak u Europsku Uniju ona je dužna u svoj pravni poredak ugraditi čitavu pravnu stečevinu (*acquis*) Europske Unije što se je i obvezala potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Republike Hrvatske i Europskih zajednica i njihovih država članica (Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 14/01). To podrazumijeva i usklađivanje ZOO-a sa odredbama smjernica Europske Unije, stoga se je prišlo izradi novog ZOO-a. Prilikom definiranja teksta Zakona kojim se preuzimaju smjernice Europske Unije kao uzori su korišteni propisi država članica Europske Unije koji pripadaju kontinentalno-europskom pravnom krugu, poglavito propisi Njemačke i Austrije.

5. UNIFIKACIJA (ULFIS, ULIS I KONVENCIJA UJEDINJENIH NARODA O UGOVORIMA O MEĐUNARODNOJ PRODAJI ROBE)

Od vremena kada su nacionalne kodifikacije u 19. stoljeću zamijenile srednjovjekovnu *lex mercatoria*, velike su razlike među pravima pojedinih zemalja imale za posljedicu znatne teškoće u odvijanju međunarodnih transakcija.⁷³ Ugovorne su strane bile izložene neizvjesnosti i nesigurnosti, a poslovi su bili kompliciraniji te su se odvijali znatno sporije.

⁶⁹ Navedena dužnost osobito je važna zbog činjenice da rizik za slučajnu propast ili oštećenje stvari prelazi na kupca tek u trenutku predaje stvari, bez obzira na to je li samo vlasništvo prešlo ili nije.

⁷⁰ Prodavatelj je izvršio obvezu predaje u trenutku kad je kupcu uručio stvar ili kad mu je predao ispravu kojom se stvar može preuzeti.

⁷¹ Ledić, D., Garancija za ispravno funkcioniranje stvari, Pravo društava i trgovačko pravo, Pravni fakultet, Rijeka, 2002., str. 306., gdje ističe da se garancija za ispravno funkcioniranje stvari sadržajno uklapa u odgovornost za materijalne nedostatke kao dio obveza prodavatelja.

⁷² ZOO ne uređuje prodaju s isplatom cijene unaprijed; o tome više kod Belaj, V., Ugovor o prodaji s isplatom cijene prije isporuke stvari, Pravo i porezi, 5/1997., str. 22-24.

⁷³ Goldštajn, A., Konvencija Ujedinjenih naroda o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe u strukturi prava međunarodne trgovine, Informator, Zagreb, 1980., str. 8.

Prvi radovi na unifikaciji međunarodne prodaje robe počeli su prije sedamdeset i pet godina na inicijativu profesora Ernesta Rabela (1929. godine) u Međunarodnom institutu za izjednačavanje privatnog prava (UNIDROIT – *The International Institute for the Unification of Private Law*) ispitivanjem mogućnosti prihvata svjetskog jednoobraznog zakona o prodaji robe. Kao prvi korak poslužio je izvještaj koji je Rabel pripremio, a 1930. godine četvorici članova povjerenstva bio je povjeren posao da kao predstavnici četiriju najvažnijih sustava privatnog prava – engleskoga, francuskoga, njemačkoga i skandinavskoga – pripreme svoj prijedlog.⁷⁴ Godine 1935. povjerenstvo je predložilo prvi nacrt koji je Društvo naroda dostavilo na mišljenje vladama.⁷⁵ Godine 1939. predložen je drugi nacrt, no izbijanjem 2. Svjetskog rata prekinut je rad na unifikaciji prava zemalja članica. Godine 1950. na inicijativu nizozemske vlade nastavljen je započeti projekt te je ona drugi nacrt iz 1939. godine iznijela pred diplomatsku konferenciju održanu 1951. godine u Haagu nakon čega su osnovana dva povjerenstva koja su pripremila nacрте (1956. godine) i prijedlog (1963. godine) koji je bio na razmatranju te su na diplomatskoj konferenciji održanoj u Haagu od 2. do 25. travnja 1964. godine usvojena dva dokumenta:

- Jednoobrazni (jedinstveni) zakon o sklapanju govora o međunarodnoj prodaji – ULFIS – *Uniform Law on the Formation of Contracts for the International Sale of Goods* i
- Jednoobrazni (jedinstveni) zakon o međunarodnoj prodaji – ULIS – *Uniform Law on the International Sale of Goods*.⁷⁶

Karakteristika Haške konferencije bila je težnja da se nađe ravnoteža između interesa prodavatelja i kupaca.⁷⁷

Kada je 1966. godine osnovana Komisija Ujedinjenih naroda za međunarodno trgovačko pravo (UNCITRAL – *The United Nations Commission on the International Trade Law*) dogovoreno je da jedno od područja djelovanja Komisije bude međunarodna prodaja robe.⁷⁸ Jedan dio članica UNCITRAL-a predlagao je daljnju ratifikaciju Haških konvencija u čijim aneksima su se nalazili spomenuti Jednoobrazni (jedinstveni) zakoni, dok je drugi dio članica predlagao da se odmah priđe reviziji tih zakona. Komisija je odlučila poslati upitnik svim državama članicama UN-a kako bi iznijele svoje mišljenje o haškim Jednoobraznim (jedinstvenim) zakonima. Najveći broj odgovora ukazivao je na potrebu revizije pa je stoga 1968. godine u Ženevi osnovana radna skupina za izradu

⁷⁴ loc. cit.

⁷⁵ loc. cit., gdje se ujedno ističe da su se one pretežno izjasnile u prilog takvom pothvatu.

⁷⁶ Za stupanje na snagu ovih zakona bilo je potrebna ratifikacija 5 država, što se je čekalo do 1972. godine.

⁷⁷ Tekst haških Jednoobraznih zakona objavljen je u engleskom originalu i prijevodu u knjizi Goldštajn, A., *Međunarodno trgovačko pravo*, Zagreb, 1970.

⁷⁸ Vilus, J., *Konvencija Ujedinjenih nacija o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe*, Beograd, 1980., str. 3.

novoga teksta.⁷⁹ Rad navedene radne skupine trajao je deset godina i Komisija je odobrila konačni nacrt Konvencije na svom 10. i 11. zasjedanju 1977. i 1978. godine.

Na Konferenciji UN-a koja je održana u Beču od 10. ožujka do 11. travnja 1980. godine usvojena je Konvencija Ujedinjenih naroda o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe (*United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*). Po broju zastupljenih država, njih 62, dakle polovica članica UN-a, u to vrijeme, može se reći da je bio ispunjen uvjet za univerzalnost Konvencije.⁸⁰ Konvencija je mogla stupiti na snagu tek kada je deset država ratificira, prihvati, odobri ili joj pristupi, što je i ispunjeno 1. siječnja 1988. godine, kada je Konvencija stupila na snagu i u bivšoj SFRJ.

Karakteristika je Konvencije da je nastojala, poput brojnih drugih međunarodnih konvencija, postići kompromisna rješenja i time zadovoljiti dva osnovna zahtjeva: prvo, izraziti najveći mogući stupanj suglasnosti država ugovornica, tj. postaviti što veći broj standardiziranih rješenja; drugo, postići što širu primjenjivost svojih odredaba, odnosno svoju primjenjivost u što većem broju zemalja.⁸¹

U drugome segmentu potrebno je naglasiti da iako čl. 7. Konvencije ukazuje na njezin "međunarodni karakter i potrebu da se unaprijedi jedinstvenost njene primjene", što se može postići samo njezinim jedinstvenim prihvatom, čl. 92. daje mogućnost djelomične ratifikacije državama ugovornicama.⁸² Određujući polje primjene, Konvencija ističe slijedeće:

- ugovorne strane moraju imati svoja sjedišta na područjima različitih država
 - a) kada je riječ o državama koje su ugovornice tj. potpisnice Konvencije i
 - b) kada pravila međunarodnoga privatnoga prava upućuju na primjenu prava jedne države ugovornice.

Iako Konvencija ne propisuje što je to prodaja, ona se zadovoljava time da utvrdi mjerila (kriterije) međunarodne prodaje i to po objektivnome, a ne subjektivnome određenju.

Odredbe ove Konvencije, prema čl. 2., neće se primjeniti na ove slučajeve prodaje:

1. robe kupljene za osobnu ili obiteljsku uporabu (potrošačka prodaja) ili za potrebe kućanstava osim ako prodavatelj bilo u koje vrijeme prije ili u trenutku sklapanja ugovora nije znao niti je morao znati da se roba kupuje za takvu uporabu;

⁷⁹ Ibid., str. 4.

⁸⁰ Goldštajn, A., U povodu desetogodišnjice Konvencije UN o međunarodnoj prodaji robe – rezultati i problemi, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 40, br. 3, 1990., str. 375.

⁸¹ Piršl, K., Ponuda i prihvati po Konvenciji Ujedinjenih naroda o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta "Vladimir Bakarić"* u Rijeci, godina 6, Rijeka, 1985., str. 146.

⁸² Vilus, J., *Komentar Konvencije UN o međunarodnoj prodaji robe*, Informator, Zagreb, 1981., str. 185.

2. na javnoj dražbi;
3. u slučaju zapljene ili nekoga drugoga postupka sudbenih tijela;
4. vrijednosnih papira i novca;
5. brodova, glisera na zračni jastuk i zrakoplova, te
6. električna energija.⁸³

Zanimljivost u rješenjima Konvencije UN o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe svakako je za istaknuti u ovoj prigodi, u postojanju dvaju razloga za stavljanje ponude izvan snage: jedno je povlačenje ponude (*withdrawal of the offer*), iz čl. 15/2 Konvencije, a drugo je opoziv ponude (*revocation of the offer*) o kojemu govori čl. 16. Konvencije.⁸⁴

Glede prihvata ponude postoji, kao i u većini nacionalnih prava, jedino mogućnost povlačenja prihvata ponude (*withdrawal of the acceptance*), ali ne i opoziva!

Prema čl. 99. Konvencije o haškim Jednoobraznim (jedinstvenim) zakonima o međunarodnoj prodaji robe iste će prestati važiti kada države potpisnice te konvencije ratificiraju Konvenciju UN-a. One su dužne otkazati Konvencije o haškim Jednoobraznim (jedinstvenim) zakonima (jednu ili obje, zavisno od slučaja) "putem obavijesti koje će u tom smislu uputiti nizozemskoj vladi".⁸⁵

Notifikacijom o sukcesiji Republika Hrvatska je stranka Konvencije Ujedinjenih naroda o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe od 08. listopada 1991. godine.⁸⁶

6. ELEKTRONIČKA PRODAJA

Važnost ugovora o prodaji u svakodnevnom životu vidljiva je i u njegovoj stalnoj evoluciji. Razvojem informatičkih tehnologija i njihovim prodiranjem u sva područja djelatnosti uklonjene su brojne barijere u značajnim segmentima poslovanja pa tako i u poslovanju skopčanom sa ugovorom o prodaji. Proces globalizacije koji dovodi do otvaranja nacionalnih tržišta, naglašava potrebu nastanka i korištenja elektroničke trgovine,⁸⁷ koja predstavlja trgovinu bez granica i ograničenja, te mogućnost maksimalnog iskorištavanja svih potencijala koji se nude.

⁸³ Ibid. str. 9-12., uspoređuje ove odredbe s onima iz ULIS-a.

⁸⁴ Mlikotin-Tomić, D., Pravo međunarodne trgovine, Zagreb, 1999., str. 156.

⁸⁵ Ibid., str. 184.

⁸⁶ NN – Međunarodni ugovori 15/98

⁸⁷ Nužno je razlikovati termine "elektronička trgovina" (e-commerce) i "elektroničko poslovanje" (e-business) pri čemu se elektronička trgovina definira kao "pojam koji se odnosi na održavanje poslovnih veza i prodaju informacija, usluga i proizvoda preko računalnih telekomunikacijskih mreža", dok pojam elektroničkog poslovanja predstavlja širi i ranije nastao pojam od elektroničke trgovine. Elektronička trgovina samo je jedan segment elektroničkog poslovanja. O tome više kod Akšamović, D., Elektronska trgovina – pravni aspekti, Hrvatska i svijet (magistarski rad), Osijek, 2001., str. 9., te na stranici www.britannica.com/bcom/eb/article/5/0.5716.138395+1+126084.00.html

Prvi oblici elektroničkog poslovanja i trgovine javljaju se 60-tih godina 20. stoljeća. Godine 1969. započinje projekt Američkog Ministarstva obrane (*American Department of Defence*) koje je osmislilo i konstruiralo "super mrežu" kompjutera koju su nazvali *ARPANET*.⁸⁸ Smatra se da je Internet nastao onog dana kada se Ministarstvo obrane odlučio povezati s drugim javnim računalnim mrežama, sveučilištima i znanstvenim institucijama.⁸⁹ Uključivanjem sve većeg broja sudionika, Internet trgovina postaje sve značajniji oblik u obavljanju trgovačkih aktivnosti.

Prva prava transakcija na Internetu kojom započinje suvremena era Internet poslovanja, javno je obavljena na prvoj World Wide Web konferenciji između Ženeve i Amsterdama, u svibnju 1994. godine, međutim do procvata Internet i općenito elektroničkog poslovanja dolazi tek 1998. godine.⁹⁰

Razlikuju se dva funkcionalna oblika elektroničke trgovine – *Business to Business (B2B)* i *Business to Consumer (B2C)* pri čemu drugi oblik podrazumijeva poslovanje kod kojega potrošač (privatna osoba) kupuje proizvode putem Interneta od Web trgovca.⁹¹

Između elektroničke trgovine nekada i danas postoje različita obilježja. U počecima kada je elektronički tržišni sustav bio zatvorenog tipa sudionike elektroničke trgovine sačinjavali su samo gospodarski subjekti. Elektroničku trgovinu današnjih dana obilježavaju transakcije koje se odvijaju između gospodarskih subjekata i fizičkih osoba – potrošača, te između gospodarskih subjekata međusobno.⁹²

U Hrvatskoj se elektronička trgovina počela razvijati 1998., konkretno 14. studenoga 1997. godine tadašnji ministar znanosti dr. Ivica Kostović obavio je prvu javnu kupnju (knjige) u Hrvatskoj na sajmu *info*.⁹³

Značenje elektroničke trgovine ogleda se i provođenju unifikacije prava elektroničke trgovine u okviru UNCITRAL-a.⁹⁴ Cilj je tih propisa ukloniti pravne prepreke i pružiti sigurnost sudionicima elektroničkih trgovačkih transakcija kako bi se postigli puni i obvezujući pravni učinci transakcija zaključenih elektroničkom komunikacijom. Godine 1996. UNCITRAL je usvojio Model-zakon o elektroničkoj trgovini,⁹⁵ koji se

⁸⁸ ARPANET je bila kratica za Advanced Research Project Agency Network (Agencija za napredni istraživački projekt umrežavanja)

⁸⁹ "Internet" u tom trenutku još uvijek nije bilo ime mreže, već je taj pojam predstavljao skraćenu riječ za internetworking – povezivanje mreža.

⁹⁰ Franjić, M., Digitalna ekonomija: Internet – budućnost poslovanja, Digimark d.o.o., Zagreb, 1999., str. 201.

⁹¹ Vajda-Mlinaček, Lj., Gradišnik, V., E-trgovina u ekoturizmu, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Opatija, God. 7, br. 1-2, str. 154.

⁹² Akšamović D., op. cit. str. 100.

⁹³ Ružić, D., Marketinške mogućnosti Interneta, Ekonomski fakultet, Osijek, 2000., str. 100.

⁹⁴ Godine 1985. UNCITRAL je donio preporuku o pravnoj valjanosti elektroničkih potpisa

⁹⁵ Model Law on Electronic Commerce (usvojen Rezolucijom Generalne skupštine UN-a 51/162 od 16. prosinca 1996.)

sastoji iz dva dijela koje čini 17 članaka. Prvi dio nosi naslov "O elektroničkoj trgovini općenito" dok drugi dio Model-zakona uređuje elektroničku trgovinu u posebnim pravnim područjima – prijevozu dobara. Polje primjene Model-zakona su sve informacije koje su odaslane u obliku elektroničke poruke u okviru trgovačkih djelatnosti.⁹⁶ U Model-zakonu se u svezi s čl. 1. daje široko tumačenje termina "trgovačke djelatnosti" (*commercial activities*) te su tim pojmom obuhvaćene i trgovačke transakcije.⁹⁷ Međutim, Model-zakon ostavlja mogućnost državama koje ga prihvate ograničiti njegovu primjenu samo na elektroničke poruke koje se koriste u međunarodnoj trgovini.⁹⁸ Ujedno treba naglasiti da cilj Model-zakona nije derogirati propise kojima se osiguravaju prava potrošača.

Vežano za oblik i valjanost ugovora sklopljenih elektroničkim putem u Model-zakonu predviđeno je da za izjavu volje o ponudi i prihvatu ponude strane mogu koristiti elektroničke poruke, osim ako nisu što drugo ugovorile.⁹⁹

Opće prihvaćen je stav, koji je usvojen u čl. 13. Model-zakona da poruka/dokument potječu od pošiljatelja ako ju je on osobno poslao. Međutim, kako bi se omogućila primjena sigurnosnih standarda u elektroničkom poslovanju i time osigurao viši stupanj zaštite sudionika komunikacije, u čl. 13 Model-zakona se određuje da je u komunikaciji između pošiljatelja i primatelja, primatelj ovlašten utvrditi da li elektronička poruka ili dokument potječu od pošiljatelja.¹⁰⁰

Dok je Model-zakon o elektroničkoj trgovini bio donesen prije velike većine nacionalnih zakonodavstava, Model-zakon o elektroničkom potpisu usvojen je tek 2001. godine nakon što je većina zemalja već imala vlastite zakone.¹⁰¹

Od 1997. godine na razini Europske unije provodi se unifikacija prava elektroničke trgovine.¹⁰² Važnost navedene inicijative naglašena je i 2000. godine u Lisabonu (*Lisbon European Council*). Smjernica o elektroničkoj trgovini¹⁰³ u skladu je sa tada iznesenim stajalištima. Smjernica predstavlja fleksibilan zakonodavni okvir za elektroničku trgovinu i iznosi samo one elemente koji su neophodni za osiguranje odgovarajućeg funkcioniranja tržišta na području elektroničke trgovine.

⁹⁶ čl. 1. Model-zakona o elektroničkoj trgovini

⁹⁷ U obrazloženju navedenog termina ističe se da pojam "trgovačke" djelatnosti treba shvatiti široko tako da pokriva sve pravne odnose trgovačke naravi, bez obzira radi li se o ugovornim odnosima ili ne.

⁹⁸ Dulčić, K., Elektronička forma pravnog posla (magistarski rad), Rijeka, 2004., str. 112-113.

⁹⁹ čl. 11. Model-zakona o elektroničkoj trgovini

¹⁰⁰ Akšamović, D., op. cit. str. 44.

¹⁰¹ Dulčić, K., op. cit. str. 115.

¹⁰² "A European Initiative in Electronic Commerce" COM (97) 157 final, 16. 4. 1997.

¹⁰³ Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (Directive on electronic commerce), OJ L 178, 17. 7. 2000., p. 1.

Od usvajanja Smjernice povećao se je broj korisnika Interneta u poslovanju sa 80% (2000. godine) na 43% (studen 2002. godine). Preko 70% trgovačkih društava u Europskoj uniji ima svoju vlastitu web stranicu.¹⁰⁴

Unifikacija prava elektroničke trgovine provodi se i u okviru djelatnosti drugih organizacija ili udruženja. Radi se o nevladinim agencijama za formuliranje međunarodnog trgovačkog prava koje osnivaju i podržavaju međunarodne poslovne organizacije i pravnici internacionalisti.¹⁰⁵ Između njih posebno se izdvaja OECD (*Organization for Economic Cooperation and Development*) i Međunarodna trgovačka komora.

Republika Hrvatska je 2002. godine donijela Zakon o elektroničkom potpisu,¹⁰⁶ a 2003. godine donesen je Zakon o elektroničkoj trgovini¹⁰⁷ kojim se uređuje pružanje usluga informacijskog društva, odgovornost davatelja usluga informacijskog društva, te pravila u vezi sa sklapanjem ugovora u elektroničkom obliku.¹⁰⁸ Prema navedenom Zakonu ugovori u elektroničkom obliku su ugovori što ih pravne i fizičke osobe u cijelosti ili djelomično sklapaju, šalju, primaju, raskidaju, otkazuju, pristupaju i prikazuju elektroničkim putem koristeći elektronička, optička ili slična sredstva, uključujući, ali ne ograničavajući se na prijenos Internetom.

7. FACIT

Što je kroz povijest omogućavalo, dapače uvjetovalo razvitak ugovornoga prava, čiju neizostavnu pa i najbitniju sastavnicu čine ugovori o prodaji? S gospodarske točke gledišta to je povećana proizvodnja i promet roba i usluga, kao posljedica razvitka tehnike i tehnologije, potaknutih neslućenim "zvjezdanim" brzinama napredovanja znanosti, poglavito u drugoj polovici prošloga i početkom ovoga stoljeća. Koliko simbolike ima u prvoj izgovorenoj rečenici američkoga astronauta Neala Armstronga, kada je, zakoračivši na tlo vječitoga i najbližega susjeda planeta Zemlje, među običnim ljudima opjevanoga noćnoga pratitelja "srebrnoga" Mjeseca: "Ovo je mali korak za čovjeka, ali veliki za čovječanstvo". I bez ove izjave, i prije i poslije iste, čovjek-pojedinac, a još više njegove šire ili uže zajednice, uporno razvijaju, poboljšavaju i proširuju proizvodnju i promet dobara, pružanje usluga na tržištima koja mogu biti lokalna, regionalna, domaća i međunarodna, ili kako se to sada najčešće označuje "globalno tržište". Inventivnost i kreativnost ljudskoga uma i stvaralaštva nema granica. Engleski pisac Goode je rekao: "Vlade mogu biti svrgnute, ratovi mogu izbiti, mogu

¹⁰⁴ The European e-Business Report 2002/2003 edition, the Business Watch of the European Commission, ili na stranicama www.europa.eu.int/comm/enterprise/ict/policy/watch/index.htm i www.ebusiness-watch.org

¹⁰⁵ Goldštajn, A., Trgovačko ugovorno pravo (međunarodno i komparativno), str. 60.

¹⁰⁶ Narodne novine br. 10/02

¹⁰⁷ Narodne novine br. 173/03

¹⁰⁸ čl. 1. Zakona o elektroničkoj trgovini

čitava područja stradati u prirodnim katastrofama, ali trgovci uvijek na neki način pronalaze putove za uspostavljanje i/ili nastanak trgovine (poslovnih odnosa)".¹⁰⁹

To ima značiti, drugim riječima, putem pravnih sredstava, pravnih poslova među kojima svojom nazočnošću, kako kvalitetom, tako i količinski "počasno" i vrlo istaknuto mjesto priskrbljuju ugovori o prodaji, svakodnevno se prodaju i kupuju razne robe, u sve većem opsegu, sa sve više osobitosti i jednako tako između sve većega broja sudionika u takvima poslovnim odnosima (transakcijama).

Pravno, to je omogućila sloboda ugovaranja (autonomija volje) i najčešće dispozitivna narav pravnih pravila što reguliraju građanskopravne (trgovačkopravne) odnose pravnih subjekata.¹¹⁰

Gledajući kroz povijest, u najstarijima pravnim vrelima rimskoga prava postojala je jedino uređena prodaja kroz *mancipatio*, kao strogo formalni i svečani ugovor o prodaji. Tijekom vremena javljali su se novi oblici i vrste ugovora o prodaji. Tako se u francuskome Code Civil-u može govoriti o čak 8 vrsta ugovora o prodaji, austrijski OGZ iz 1811. godine izrijekom uređuje 9 ugovora o prodaji (kupnji), njemački BGB 4, dok se hrvatski ZOO "zadovoljava" urediti svega 6 "slučajeva prodaje s naročitim pogodbama", naravno uz "opći" ugovor o prodaji, kojemu posvećuje i najviše pozornosti.

Danas je gotovo nezamislivo pa i približno upustiti se u "brojanje" vrsta i oblika ugovora i o prodaji, počam od jutarnjega odlaska u najbližu pekarnicu po svježi kruh do sklapanja ugovora u elektroničkoj trgovini između ugovornih strana udaljenih tisućama kilometara. To je život u kojemu nam ostaje dostojanstveno i čestito živjeti, prateći svakodnevni progres u kojemu ugovorno pravo zajedno s ugovorima o prodaji ima svoje mjesto, opravdanje, nužnost i budućnost.

Résumé

À PARTIR DU EMPTIO-VENDITIO ROMAIN A TRAVERS LE CONTRAT DE VENTE
DU CODE CIVIL JUSQU'À LA VENTE PAR INTERNET

L'acte juridique de vente est le plus fréquent et le plus important des contrats dans la loi commerciale ainsi que dans la loi de propriété en général. Il est presque impossible d'imaginer le fonctionnement de n'importe quelle économie, soit à travers la longue et riche histoire de la société humaine soit dans le monde actuel, sans l'existence des contrats de vente. Grâce à son rôle et son importance, cet acte juridique a très tôt été nommé et structuré et reçu sa reconnaissance juridique et académique. Ce texte évoque les caractéristiques les plus importantes du contrat de vente dans le droit romain connu sous le nom de emptio-venditio, du contrat de vente tel qu'il est rédigé dans le Code Civil français et dans d'autres législatures nationales, jusqu'à la vente par Internet, en se rappelant toujours de la variante dans la jurisprudence romaine citée au début du texte, dont la traduction croate signifie que le contrat soit la loi pour les parties contractantes.

Les mots clés: vente – emptio-venditio – Code Civil – codification nationales et internationales – vente par Internet

¹⁰⁹ Goode, R. M., Commercial Law, Harmondsworth, 1986.

¹¹⁰ Goldštajn, A., Privredno pravo, Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada, tom drugi, Beograd, 1978., str. 1225.

